

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

СУЧАСНІ МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ТА ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА

Методичні рекомендації
до семінарських занять і самостійної роботи для здобувачів вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії» освітньо-професійної програми
«Міжнародні відносини»

Електронний ресурс

Рецензенти:

Г. М. Куц – доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології, соціології та культурології Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди;

В. М. Шамраєва – доктор політичних наук, доцент, професор кафедри міжнародного і європейського права Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

*Затверджено до розміщення в мережі Інтернет рішенням Науково-методичної ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 9 від 23 квітня 2025 року)*

С 91 **Сучасні міжнародні відносини та зовнішня політика** : методичні рекомендації до семінарських занять і самостійної роботи для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» освітньо-професійної програми «Міжнародні відносини» [Електронний ресурс] / уклад. І. В. Пересипкіна. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2025. – (PDF 32 с.)

Видання містить положення про організацію вивчення навчальної дисципліни, її тематичний план та структуру, плани семінарських занять, завдання для самостійної роботи, підсумковий тест для самоконтролю здобувачів вищої освіти та рекомендовану літературу.

Для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, що навчаються за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» (освітня програма «Міжнародні відносини»).

УДК 327(072)

© Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, 2025

© Пересипкіна І. В., уклад., 2025

ЗМІСТ

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.....	4
2. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	6
3. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	11
4. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.....	12
5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	18
6. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ.....	22
7. ПІДСУМКОВИЙ ТЕСТ З ДИСЦИПЛІНИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ.....	24
8. АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ.....	29
9. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	30

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Метою викладання навчальної дисципліни «Сучасні міжнародні відносини та зовнішня політика» є формування у студентів наукових знань щодо виникнення і розвитку сучасної системи міжнародних відносин, сутності світової політики, особливостей зовнішньої політики держав світу.

Предмет вивчення навчальної дисципліни «Сучасні міжнародні відносини та зовнішня політика» охоплює аналіз основних тенденцій, закономірностей і викликів розвитку сучасної системи міжнародних відносин, а також механізмів формування та реалізації зовнішньої політики держав. Курс охоплює вивчення: теоретичних підходів до аналізу міжнародних відносин і зовнішньої політики; структури та динаміки сучасної міжнародної системи; ролі держав і недержавних акторів у міжнародних відносинах; основних напрямів і механізмів зовнішньої політики провідних держав та міжнародних організацій; зовнішньої політики України в контексті її національних інтересів і міжнародного співробітництва.

Основним завданням вивчення дисципліни «Сучасні міжнародні відносини та зовнішня політика» є:

формування наступних загальних компетентностей:

ЗК3. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК4. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК5. Здатність працювати в міжнародному контексті.

формування наступних спеціальних компетентностей:

СК1. Здатність виокремлювати ознаки та тенденції розвитку, розуміти природу, динаміку, принципи організації міжнародних відносин, суспільних комунікацій та/або регіональних студій.

СК9. Здатність застосовувати знання характеристик розвитку країн та регіонів, особливостей та закономірностей глобальних процесів та місця в них окремих держав для розв'язання складних спеціалізованих задач і проблем.

СК13. Здатність аналізувати діяльність міжнародних недержавних акторів та транснаціональні відносини.

СК18. Здатність оцінити міжнародне середовище держави, визначити цілі та завдання її зовнішньої або внутрішньої політики та пропонувати відповідні ефективні інструменти їх реалізації.

Методика вивчення навчальної дисципліни «Сучасні міжнародні відносини та зовнішня політика» базується на поєднанні лекцій, семінарських занять та самостійної роботи студентів.

Семінарські заняття є однією з форм навчальних занять, при якій викладач організовує дискусію студентів навколо певної проблеми на основі самостійного вивчення рекомендованої літератури. Логічна структура планів семінарських занять охоплює широке коло проблем і побудована таким чином, щоб сприйняття основного понятійного апарату, концепцій та принципів міжнародних відносин та зовнішньої політики було максимально ефективним. Підготовка до семінарських занять сприяє поглибленню знань студентів, розвитку їх критичного мислення та інтелекту.

Самостійна робота є однією із складових навчального процесу і основним засобом оволодіння студентами навчальним матеріалом у вільний від занять час.

Одним із видів самостійної роботи є опрацювання матеріалу кожної теми за матеріалами лекцій та рекомендованою літературою. Якщо з певних причин лекція пропущена, її необхідно опрацювати самостійно.

Іншими видами самостійної роботи є: підготовка до семінарів, самостійне вивчення окремих питань дисципліни, вирішення тестових завдань.

Викладач систематично контролює самостійну роботу студентів: перевіряє виконання завдань, оцінює виступи студентів на семінарах з питань, які винесені на самостійне опрацювання.

Виконання завдань, винесених на самостійне опрацювання, є обов'язковим для кожного студента.

2. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Міжнародні відносини як суспільне явище і об'єкт наукового дослідження

Поняття «міжнародні відносини». Співвідношення понять «міжнародні відносини», «міжнародна політика», «світова політика», «зовнішня політика». Специфіка міжнародних відносин, їхня генеза. Чинники формування міжнародних відносин. Ознаки міжнародних відносин і міжнародного середовища; анархія та асиметрія як характерні ознаки міжнародного середовища. Форми міжнародних відносин. Міжнародна політика – фактор формування міжнародних відносин. Сутність та особливості міжнародної політики. Передумови зародження наук про міжнародні відносини як самостійної дисципліни на початку ХХ ст. Співвідношення предметних сфер політичної науки та наук про міжнародні відносини. Основні поняття та категорії наук про міжнародні відносини. Особливості формування методології, методів та технік дослідження міжнародних відносин. Рівні аналізу міжнародних відносин (К. Волтц, Дж. Розенау). Проблема вибору рівнів аналізу.

Тема 2. Теорії міжнародних відносин

Реалізм у міжнародних відносинах. Лібералізм: основні положення та значення. Конструктивізм та його підхід до міжнародної політики. Марксизм та критична теорія в міжнародних відносинах. Теорія залежності та світ-системний підхід. Інституціоналізм та міжнародні інституції. Психологічні теорії міжнародної політики. Теорії вибору та ігрові моделі у міжнародних відносинах. Феміністські підходи до міжнародних відносин. Еклектизм та сучасні тенденції в теорії міжнародних відносин.

Тема 3. Основні характеристики сучасної системи міжнародних відносин

Поняття сучасних міжнародних відносин. Тенденції розвитку міжнародних відносин у сучасному світі. Постбіполярна система міжнародних відносин. Параметри постбіполярного світового порядку. Структура міжнародної системи в умовах постбіполярності. Напівпериферія, макрокоаліції та гегемонізм в епоху постбіполярності. Україна в постбіполярній системі міжнародних відносин.

Тема 4. Актори міжнародних відносин

Держави як основні актори міжнародних відносин. Міжнародні урядові організації (ООН, НАТО, ЄС тощо). Міжнародні неурядові організації (МНУО). Транснаціональні корпорації як актори міжнародної політики. Роль та вплив регіональних інтеграційних об'єднань. Міжнародні фінансові інституції (МВФ, Світовий банк тощо). Військові альянси та їхнє значення. Роль медіа в міжнародних відносинах. Міжнародні кримінальні та гуманітарні організації. Вплив громадянського суспільства на міжнародну політику.

Тема 5. Міжнародні процеси

Розмаїття форм діяльності та взаємодій акторів в межах міжнародних процесів. Конфлікт і співробітництво як відображення стійких повторюваних моделей взаємодій між учасниками міжнародних відносин та елементами системи. Поняття міжнародного та міждержавного конфлікту як форми взаємодії між акторами міжнародних відносин. Особливості міжнародних конфліктів. Причини та передумови міжнародних конфліктів. Цивілізаційний підхід С. Гантінгтона, системний підхід К. Волтца до пояснення міжнародних конфліктів. Типи та прояви міжнародних конфліктів. Функції міжнародних конфліктів. Особливості сучасних міжнародних конфліктів. Війна. Способи врегулювання міжнародних конфліктів. Роль сили в процесах регулювання міжнародних конфліктів. Поняття та види міжнародного співробітництва як різновиду кооперативних взаємодій між суб'єктами міжнародних відносин. Ознаки та передумови міжнародного співробітництва. Форми міжнародного співробітництва. Міждержавні союзи як форма міжнародного співробітництва. Інтеграційні процеси в міжнародних відносинах. Теорії міжнародної інтеграції. Стадії інтеграційних процесів. Форми інтеграції. Наслідки інтеграційних процесів. Регіоналізм. Переговори як важливий елемент міжнародних процесів. Стадії та функції переговорів. Переговори в умовах конфлікту та співробітництва. Переговори як спосіб прийняття спільних міжнародних рішень. Основні підходи до ведення міжнародних переговорів.

Тема 6. Зовнішня політика держав як чинник формування міжнародних відносин та світової політики

Поняття зовнішньої політики як свідомого та цілеспрямованого впливу держави на міжнародне середовище. Теоретичні підходи до інтерпретації поняття «зовнішня політика» – біологічний, психологічний, структурно-функціональний. Зовнішньополітичні функції держав; їх типологія та ієрархія. Специфіка зовнішньої політики, взаємозв'язок зовнішньої та внутрішньої політики. Зовнішня політика як процес поєднання внутрішньої та міжнародної

політики держави. Чинники взаємовпливу зовнішньої та внутрішньої політики. Засоби та інструменти зовнішньополітичної діяльності держав: політичні (дипломатія, членство в міжнародних організаціях і конференціях, переговори), воєнно-силові (війна, інтервенція, військовий шантаж погрози); економічні (економічна кооперація, інвестиції, кредитування, економічний тиск, санкції, ембарго); ідеологічно-інформаційні (пропаганда, інформаційна та культурна експансія, психологічні війни); гуманітарна та культурна політика. Співвідношення «жорсткої» та «м'якої» сили у зовнішній політиці держав. Зовнішня поведінка держави – системна діяльність на міжнародній арені, що базується на комплексі принципів, які стратегічно визначають засоби, напрями та пріоритети такої діяльності. Персоніфіковані («голізм», «тетчеризм» та ін.) і неперсоніфіковані моделі: кооперації, мирного співіснування, конфронтації, конфлікту.

Тема 7. Сучасна зовнішня політика держав

Мета, засоби та інструменти зовнішньої політики. Стратегічне планування у зовнішній політиці. Дипломатія та її роль у зовнішній політиці. Типологія зовнішньої політики держав. Двосторонні та багатосторонні відносини. Публічна дипломатія та її роль у сучасному світі. Економічні інструменти зовнішньої політики. Військові та безпекові аспекти зовнішньої політики. Формування зовнішньополітичного іміджу держави. Роль громадської думки у зовнішній політиці.

Тема 8. Формування зовнішньої політики держави: умови та чинники

Зовнішня політика як процес прийняття рішень. Поняття зовнішньополітичного рішення. Теоретичні підходи до вироблення зовнішньополітичного рішення: раціонального вибору, психологічний, інституційний, інтеракціоністський, системний. Г. Аллісон і три основні моделі прийняття зовнішньополітичних рішень, в межах яких вона інтерпретується як: 1) результат цілеспрямованої системної і раціональної діяльності суб'єкта (держави); 2) результат діяльності інститутів і застосування комплексу організаційних процедур і процесів; 3) зовнішня політика – результат політичного торгу груп еліт, уряду та лобістів. Взаємодоповнюваність моделей на практиці. Центри та етапи прийняття зовнішньополітичних рішень. Імплементация зовнішньополітичних рішень. Інституційний механізм реалізації зовнішньої політики. Детермінанти формування зовнішньої політики держави. Національний інтерес як базова основа формування цілей і стратегії зовнішньополітичної діяльності держав. Поняття та структура національного інтересу. Функції національного інтересу. Чинники формування

(конструювання) національного інтересу. Обумовленість національних інтересів цінностями та ресурсами.

Об'єктивні чинники зовнішньої політики: геополітичне становище, природні ресурси, демографічна ситуація, клімат. Внутрішні та зовнішні, матеріальні та нематеріальні детермінанти зовнішньополітичної діяльності. Чотири групи внутрішніх чинників впливу: фізичні, структурні, культурні та людські. Серед них: принципи державного управління, політичний режим, рівень ВВП, консолідованість суспільства, національний характер політичні традиції, ідентичність. Зовнішні чинники зовнішньої політики держав: тип міжнародної системи, взаємозалежність, співвідношення сил, залученість в міжнародні інститути, місце держави в міжнародній ієрархії, міра її автономії, обмеження суверенітету, відносини з безпосередніми сусідами, транснаціональними акторами. Вплив на зовнішню політику та процес прийняття зовнішньополітичних рішень непевності, гібридності міжнародного середовища. Посилення значення емоційно-психологічних чинників – страху, незадоволення, несприйняття, помилкового сприйняття реальності та інформації. Типи зовнішньої політики.

Тема 9. Роль міжнародних організацій у сучасній зовнішній політиці

ООН та її функції у світі. Рада Безпеки ООН та її рішення. Міжнародний валютний фонд і його роль у глобальній економіці. Світова організація торгівлі та міжнародна торгівля. Європейський Союз: політичний та економічний вплив. НАТО та безпекова політика. Африканський Союз: політична та економічна інтеграція. АСЕАН та співпраця у Південно-Східній Азії. Міжнародні судові органи (Міжнародний кримінальний суд, Міжнародний суд ООН). Роль міжнародних неурядових організацій у світовій політиці.

Тема 10. Зовнішньополітичні доктрини провідних держав

Зовнішня політика США. Зовнішня політика Китаю. Зовнішня політика Європейського Союзу. Зовнішня політика Індії. Зовнішня політика Японії. Порівняльний аналіз зовнішньополітичних доктрин. Регіональні особливості зовнішньої політики. Зовнішньополітичні альянси та їх значення.

Тема 11. Зовнішня політика країн, що розвиваються

Політика країн Африки. Політика країн Латинської Америки. Політика країн Південної Азії. Роль економічних викликів у зовнішній політиці. Політика розвитку та допомога з боку розвинених країн. Партнерство Південь-Південь. Вплив Китаю на країни, що розвиваються. Роль країн, що

розвиваються, у міжнародних організаціях. Проблеми нерівності та їх вплив на зовнішню політику. Регіональні конфлікти та їхній вплив на зовнішню політику.

Тема 12. Зовнішня політика сучасної України

Етапи становлення зовнішньої політики України. Стратегічні пріоритети України на міжнародній арені. Відносини України з Європейським Союзом. Україна та НАТО: історія та перспективи. Зовнішня політика України в умовах російсько-української війни. Відносини України з США. Регіональна співпраця: ГУАМ, Вишеградська група. Економічна дипломатія України. Місце України в глобальній міжнародній системі.

3. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Обсяг у годинах			
	усього	Денна форма		
		у тому числі		
	л	пз	с. р.	
Тема 1. Міжнародні відносини як суспільне явище і об'єкт наукового дослідження	10	2	2	6
Тема 2. Теорії міжнародних відносин	10	2	2	6
Тема 3. Основні характеристики сучасної системи міжнародних відносин	10	2	2	6
Тема 4. Актори міжнародних відносин	10	2	2	6
Тема 5. Міжнародні процеси	10	2	2	6
Тема 6. Зовнішня політика держав як чинник формування міжнародних відносин та світової політики	10	2	2	6
Тема 7. Сучасна зовнішня політика держав	10	2	2	6
Тема 8. Формування зовнішньої політики держави: умови та чинники	10	2	2	6
Тема 9. Роль міжнародних організацій у сучасній зовнішній політиці	10	2	2	6
Тема 10. Зовнішньополітичні доктрини провідних держав	10	2	2	6
Тема 11. Зовнішня політика країн, що розвиваються	10	2	2	6
Тема 12. Зовнішня політика сучасної України	10	2	2	6
Усього годин	120	24	24	72

4. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Міжнародні відносини як суспільне явище і об'єкт наукового дослідження

Семінарське заняття 1.

Питання для обговорення (теми доповідей):

1. Співвідношення понять «міжнародні відносини», «міжнародна політика», «світова політика», «зовнішня політика».
2. Чинники формування міжнародних відносин.
3. Форми міжнародних відносин.
4. Міжнародна політика – фактор формування міжнародних відносин.
5. Передумови зародження наук про міжнародні відносини як самостійної дисципліни на початку ХХ ст.
6. Рівні аналізу міжнародних відносин (К. Волтц, Дж. Розенау).

Завдання:

1. Проаналізуйте ключові чинники, що впливають на формування міжнародних відносин (геополітичні, економічні, культурні, історичні тощо). Використовуючи конкретний приклад (конфлікт, альянс, міжнародна угода), визначте, які саме чинники відіграли вирішальну роль у його розвитку.

Тема 2. Теорії міжнародних відносин

Семінарське заняття 2.

Питання для обговорення (теми доповідей):

1. Реалізм у міжнародних відносинах.
2. Лібералізм: основні положення та значення.
3. Конструктивізм та його підхід до міжнародної політики.
4. Теорія залежності та світ-системний підхід.
5. Інституціоналізм та міжнародні інституції.

Завдання:

1. Оберіть актуальну міжнародну ситуацію (наприклад, конфлікт між країнами, торговельну угоду або міжнародну кризу) та поясніть її з позицій:

- реалізму;
- лібералізму;
- конструктивізму.

Як змінюється оцінка події залежно від обраної теоретичної призми?

Тема 3. Основні характеристики сучасної системи міжнародних відносин

Семінарське заняття 3.

Питання для обговорення (теми доповідей):

1. Поняття сучасних міжнародних відносин.
2. Тенденції розвитку міжнародних відносин у сучасному світі.
3. Постбіполярна система міжнародних відносин.
4. Параметри постбіполярного світового порядку.

5. Структура міжнародної системи в умовах постбіполярності.
6. Україна в постбіполярній системі міжнародних відносин.

Завдання:

Розглянути основні риси сучасної системи міжнародних відносин, її еволюцію, тенденції розвитку та особливості постбіполярного світового порядку. Проаналізувати роль будь-якої країни в цій системі (країна на вибір).
Форма виконання: презентація (10-15 слайдів).

Тема 4. Актори міжнародних відносин **Семінарське заняття 4.**

Питання для обговорення (теми доповідей):

1. Держави як основні суб'єкти міжнародних відносин.
2. Міжнародні урядові організації (ООН, НАТО, ЄС тощо).
3. Міжнародні неурядові організації (МНУО).
4. Транснаціональні корпорації як суб'єкти міжнародної політики.
5. Роль та вплив регіональних інтеграційних об'єднань.
6. Міжнародні фінансові інституції (МВФ, Світовий банк тощо).

Завдання:

1. Поділіться на групи та проаналізуйте роль різних акторів міжнародних відносин (держави, міжнародні організації, транснаціональні корпорації, неурядові організації). Кожна група готує коротку презентацію про одного з акторів, його вплив на міжнародні процеси та конкретні приклади діяльності. Після презентацій – обговорення, які актори є найвпливовішими та чому.

Форма виконання: презентація (10-15 слайдів).

Тема 5. Міжнародні процеси **Семінарське заняття 5.**

Питання для обговорення (теми доповідей):

1. Поняття міжнародного та міждержавного конфлікту, причини та передумови.
2. Типи та функції міжнародних конфліктів.
3. Поняття та види міжнародного співробітництва як різновиду кооперативних взаємодій між суб'єктами міжнародних відносин.
4. Форми міжнародного співробітництва.
5. Теорії міжнародної інтеграції.
6. Переговори як важливий елемент міжнародних процесів.

Завдання:

1. Проаналізуйте сучасні міжнародні інтеграційні процеси (ЄС, НАФТА, АСЕАН, МЕРКОСУР тощо). Визначте їхні спільні риси та відмінності. Які чинники сприяють інтеграції, а які є перешкодами? Підготуйте коротку доповідь (5–7 хвилин) з аргументованими висновками.

Тема 6. Зовнішня політика держав як чинник формування міжнародних відносин та світової політики

Семінарське заняття 6.

Питання для обговорення (теми доповідей):

1. Поняття зовнішньої політики як свідомого та цілеспрямованого впливу держави на міжнародне середовище.
2. Теоретичні підходи до інтерпретації поняття «зовнішня політика» – біологічний, психологічний, структурно-функціональний.
3. Зовнішньополітичні функції держав; їх типологія та ієрархія.
4. Специфіка зовнішньої політики, взаємозв'язок зовнішньої та внутрішньої політики.
5. Засоби та інструменти зовнішньополітичної діяльності держав: політичні, воєнно-силові; економічні; ідеологічно-інформаційні; гуманітарна та культурна політика.

Завдання:

1. Оберіть одну державу та підготуйте аналітичний огляд її сучасної зовнішньої політики. Визначте її основні зовнішньополітичні пріоритети, стратегічних партнерів та ключові виклики. Проаналізуйте, яким чином політика цієї держави впливає на міжнародні відносини та світову політику.

Форма виконання: доповідь презентація (7-10 слайдів)

Тема 7. Сучасна зовнішня політика держав

Семінарське заняття 7.

Питання для обговорення (теми доповідей):

1. Мета, засоби та інструменти зовнішньої політики.
2. Стратегічне планування у зовнішній політиці.
3. Дипломатія та її роль у зовнішній політиці.
4. Типологія зовнішньої політики держав.
5. Двосторонні та багатосторонні відносини.
6. Економічні інструменти зовнішньої політики.

Завдання:

1. Проаналізуйте сучасні тенденції зовнішньої політики однієї з провідних держав світу (США, Китай, Німеччина, Франція або Велика Британія) та визначте ключові пріоритети, виклики та перспективи її міжнародних відносин. Підготуйте аргументовану відповідь із посиланням на актуальні міжнародні події та офіційні документи.

Тема 8. Формування зовнішньої політики держави: умови та чинники

Семінарське заняття 8.

Питання для обговорення (теми доповідей).

1. Зовнішня політика як процес прийняття рішень.
2. Поняття зовнішньополітичного рішення.
3. Теоретичні підходи до вироблення зовнішньополітичного рішення: раціонального вибору, психологічний, інституційний, інтеракціоністський, системний.
4. Г. Аллісон і три основні моделі прийняття зовнішньополітичних рішень.
5. Інституційний механізм реалізації зовнішньої політики. Детермінанти формування зовнішньої політики держави.
6. Національний інтерес як базова основа формування цілей і стратегії зовнішньополітичної діяльності держав.

Завдання:

1. Проаналізуйте ключові умови, що впливають на формування зовнішньої політики держави. Розкрийте значення геополітичного положення, економічного потенціалу, військової спроможності, історичних традицій та внутрішньополітичної ситуації. Наведіть приклади з реальної міжнародної практики.

Тема 9. Роль міжнародних організацій у сучасній зовнішній політиці

Семінарське заняття 9.

Питання для обговорення (теми доповідей).

1. ООН та її функції у світі.
2. Міжнародний валютний фонд і його роль у глобальній економіці.
3. Європейський Союз: політичний та економічний вплив.
4. НАТО та безпекова політика.
5. Міжнародні судові органи (Міжнародний кримінальний суд, Міжнародний суд ООН).
6. Роль міжнародних неурядових організацій у світовій політиці.

Завдання:

1. Проаналізуйте діяльність міжнародних організацій у врегулюванні міжнародних конфліктів на прикладі ООН, НАТО та ОБСЄ. Розгляньте конкретні кейси втручання або миротворчих місій, їхню ефективність та вплив на зовнішню політику держав.

Тема 10. Зовнішньополітичні доктрини провідних держав

Семінарське заняття 10.

Питання для обговорення (теми доповідей).

1. Зовнішня політика США.
2. Зовнішня політика Китаю.
3. Зовнішня політика Європейського Союзу.
4. Зовнішня політика Індії.
5. Зовнішня політика Японії.
6. Регіональні особливості зовнішньої політики.

Завдання:

1. Розгляньте еволюцію зовнішньополітичної доктрини однієї з провідних держав (на вибір: США, Велика Британія, Франція, Китай, Німеччина, Індія, Японія) протягом ХХ–ХХІ століть, визначивши ключові зміни та фактори, що на них впливали. Оцініть, наскільки ці трансформації були зумовлені внутрішніми чинниками (економіка, політичний режим, суспільні запити) та зовнішніми викликами (міжнародна конкуренція, військові конфлікти, глобалізація).

Тема 11. Зовнішня політика країн, що розвиваються **Семінарське заняття 11.**

Питання для обговорення (теми доповідей).

1. Політика країн Африки.
2. Політика країн Латинської Америки.
3. Політика країн Південної Азії.
4. Роль економічних викликів у зовнішній політиці.
5. Політика розвитку та допомога з боку розвинених країн.
6. Партнерство Південь-Південь.

Завдання:

1. Проаналізуйте особливості зовнішньої політики країн, що розвиваються, та визначте основні фактори, які впливають на їх міжнародні відносини (економічні, політичні, соціальні, історичні). Наведіть приклади з різних регіонів світу (Азія, Африка, Латинська Америка) та обґрунтуйте їхню зовнішньополітичну стратегію.

Тема 12. Зовнішня політика сучасної України **Семінарське заняття 12.**

Питання для обговорення (теми доповідей).

1. Етапи становлення зовнішньої політики України.
2. Стратегічні пріоритети України на міжнародній арені.
3. Відносини України з Європейським Союзом.
4. Україна та НАТО: історія та перспективи.
5. Зовнішня політика України в умовах російсько-української війни.
6. Відносини України з США.
7. Регіональна співпраця: ГУАМ, Вишеградська група.

Завдання:

1. Проаналізуйте основні напрями зовнішньої політики України у період після 2014 року, звертаючи увагу на відносини з Європейським Союзом, НАТО, США та іншими ключовими міжнародними партнерами. Визначте основні виклики та досягнення у сфері міжнародної співпраці.

2. Оцініть вплив російсько-української війни на зовнішньополітичний курс України, зокрема у контексті дипломатичних ініціатив, санкційної політики, військово-політичної співпраці та євроінтеграційних прагнень. Наведіть приклади конкретних рішень і стратегій, які Україна реалізувала для посилення своїх позицій на міжнародній арені.

5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Поточний контроль самостійної роботи здобувачів проводиться у формі опрацювання навчальної літератури за темою, підготовка доповідей по питанням для самостійного вивчення.

Тема 1. Міжнародні відносини як суспільне явище і об'єкт наукового дослідження

Семінарське заняття 1.

Підготовка до семінарського заняття 1.

Питання для самостійного вивчення.

1. Поняття «міжнародні відносини».
2. Специфіка міжнародних відносин, їхня генеза.
3. Ознаки міжнародних відносин і міжнародного середовища; анархія та асиметрія як основна ознака міжнародного середовища.
4. Сутність та особливості міжнародної політики.
5. Співвідношення предметних сфер політичної науки та наук про міжнародні відносини.
6. Основні поняття та категорії наук про міжнародні відносини.
7. Особливості формування методології, методів та технік дослідження міжнародних відносин.

Тема 2. Теорії міжнародних відносин

Семінарське заняття 2.

Підготовка до семінарського заняття 2.

Питання для самостійного вивчення.

1. Психологічні теорії міжнародної політики.
2. Перцепційні теорії (сприйняття загроз).
3. Особистість лідерів та політична психологія.
4. Теорії вибору та ігрові моделі у міжнародних відносинах.
5. Феміністські підходи до міжнародних відносин.
6. Еклектизм та сучасні тенденції в теорії міжнародних відносин.

Тема 3. Основні характеристики сучасної системи міжнародних відносин

Семінарське заняття 3.

Підготовка до семінарського заняття 3.

Питання для самостійного вивчення.

1. Параметри постбіполярного світового порядку.
2. Напівпериферія, макрокоаліції та гегемонізм в епоху постбіполярності.

3. Конкуренція цивілізаційних моделей у постбіполярному світі.
4. Глобальні ризики та безпекові виклики постбіполярного світу.
5. Економічна трансформація та нові центри сили у світовій системі.

Тема 4. Актори міжнародних відносин

Семінарське заняття 4.

Підготовка до семінарського заняття 4.

Питання для самостійного вивчення.

1. Військові альянси та їхнє значення.
2. Роль медіа в міжнародних відносинах.
3. Міжнародні кримінальні та гуманітарні організації.
4. Вплив громадянського суспільства на міжнародну політику.
5. Роль релігійних організацій у міжнародній політиці.

Тема 5. Міжнародні процеси

Семінарське заняття 5.

Підготовка до семінарського заняття 5.

Питання для самостійного вивчення.

1. Конфлікт і співробітництво як відображення стійких повторюваних моделей взаємодій між учасниками міжнародних відносин та елементами системи.
2. Особливості міжнародних конфліктів.
3. Причини та передумови міжнародних конфліктів.
4. Цивілізаційний підхід С. Гантінгтона, системний підхід К. Волтца до пояснення міжнародних конфліктів.
5. Способи врегулювання міжнародних конфліктів.
6. Поняття та види міжнародного співробітництва як різновиду кооперативних взаємодій між суб'єктами міжнародних відносин.
7. Ознаки та передумови міжнародного співробітництва.
8. Інтеграційні процеси в міжнародних відносинах.
9. Переговори як спосіб прийняття спільних міжнародних рішень.

Тема 6. Зовнішня політика держав як чинник формування міжнародних відносин та світової політики

Семінарське заняття 6.

Підготовка до семінарського заняття 6.

Питання для самостійного вивчення.

1. Зовнішня політика як процес поєднання внутрішньої та міжнародної політики держави.
2. Чинники взаємовпливу зовнішньої та внутрішньої політики.
3. Співвідношення «жорсткої» та «м'якої» сили у зовнішній політиці держав.

4. Зовнішня поведінка держави – системна діяльність на міжнародній арені, що базується на комплексі принципів, які стратегічно визначають засоби, напрями та пріоритети такої діяльності.

5. Персоніфіковані («голізм», «тетчеризм» та ін.) і неперсоніфіковані моделі: кооперації, мирного співіснування, конфронтації, конфлікту.

Тема 7. Сучасна зовнішня політика держав

Семінарське заняття 7.

Підготовка до семінарського заняття 7.

Питання для самостійного вивчення.

1. Типологія зовнішньої політики держав.
2. Двосторонні та багатосторонні відносини.
3. Публічна дипломатія та її роль у сучасному світі.
4. Військові та безпекові аспекти зовнішньої політики.
5. Формування зовнішньополітичного іміджу держави.
6. Роль громадської думки у зовнішній політиці.

Тема 8. Формування зовнішньої політики держави: умови та

чинники

Семінарське заняття 8.

Підготовка до семінарського заняття 8.

Питання для самостійного вивчення.

1. Центри та етапи прийняття зовнішньополітичних рішень.
2. Поняття та структура національного інтересу.
3. Функції національного інтересу.
4. Чинники формування (конструювання) національного інтересу.
5. Об'єктивні чинники зовнішньої політики: геополітичне становище, природні ресурси, демографічна ситуація, клімат.
6. Внутрішні та зовнішні, матеріальні та нематеріальні детермінанти зовнішньополітичної діяльності.

Тема 9. Роль міжнародних організацій у сучасній зовнішній політиці

Семінарське заняття 9.

Підготовка до семінарського заняття 9.

Питання для самостійного вивчення.

1. Рада Безпеки ООН та її рішення.
2. Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) та її миротворчі ініціативи.
3. Світова організація торгівлі та міжнародна торгівля.

4. Африканський Союз: політична та економічна інтеграція.
5. АСЕАН та співпраця у Південно-Східній Азії.

Тема 10. Зовнішньополітичні доктрини провідних держав
Семінарське заняття 10.

Підготовка до семінарського заняття 10.

Питання для самостійного вивчення.

1. Геополітичні інтереси провідних держав.
2. Стратегії національної безпеки.
3. Світові економічні лідери та їх торговельні стратегії.
4. Політика протекціонізму та вільної торгівлі.
5. Вплив міжнародних економічних санкцій.

Тема 11. Зовнішня політика країн, що розвиваються
Семінарське заняття 11.

Підготовка до семінарського заняття 11.

Питання для самостійного вивчення.

1. Вплив Китаю на країни, що розвиваються.
2. Роль країн, що розвиваються, у міжнародних організаціях.
3. Проблеми нерівності та їх вплив на зовнішню політику.
4. Регіональні конфлікти та їх вплив на зовнішню політику.
5. Економічне партнерство країн, що розвиваються, з розвиненими державами.

Тема 12. Зовнішня політика сучасної України
Семінарське заняття 12.

Підготовка до семінарського заняття 12.

Питання для самостійного вивчення.

1. Економічна дипломатія України.
2. Місце України в глобальній міжнародній системі.
3. Дипломатія України у контексті регіональної безпеки.
4. Співпраця України з країнами Глобального Півдня: перспективи та виклики.
5. Євроатлантична інтеграція України: стан і перспективи.

6. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання												Разом	Екзам ен	Сума
Т. 1	Т. 2	Т. 3	Т. 4	Т5	Т. 6	Т. 7	Т. 8	Т. 9	Т. 10	Т. 11	Т. 12	60	40	100
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5			

Набрана кількість рейтингових балів здобувачем є основою для оцінки.

За результатами поточного та підсумкового контролю здобувач може набрати від 0 до 100 балів включно.

Критерії оцінювання поточного контролю знань здобувачів за 5 бальною шкалою

Кількість балів	Критерії оцінювання
5	Доповідь повністю відповідає темі, містить глибокий аналіз, вичерпні факти, аргументовані висновки. Матеріал структурований та добре організований. Студент впевнено володіє матеріалом, демонструє розуміння та здатність відповідати на запитання без додаткових підказок.
4	Доповідь відповідає темі, але аналіз не є глибоким, деякі факти чи висновки можуть бути недостатньо обґрунтованими. Загалом матеріал добре структурований. Студент в цілому володіє матеріалом, але деякі аспекти потребують додаткових роз'яснень або підказок.
3	Доповідь частково відповідає темі, поверхневий аналіз, неповні або нечіткі висновки. Відсутність чіткості у структурі. Студент частково володіє матеріалом, має труднощі з відповідями на запитання або потребує значної допомоги для пояснення.
2	Доповідь не відповідає темі або наявні серйозні недоліки у змісті та структурі. Факти представлені, але без чіткого аналізу. Студент слабо володіє матеріалом, має значні труднощі з відповідями на запитання і потребує суттєвої підтримки.
1	Доповідь не відповідає темі, факти або висновки відсутні, структура доповіді неорганізована або хаотична. Студент не володіє матеріалом, не може відповідати на запитання і не демонструє розуміння теми.

0	Здобувач не в змозі дати відповідь на поставлені запитання, або відповідь не правильна, не розуміє суть питання. Не ознайомлений з джерелами. Не може зробити висновків.
---	--

7. ПІДСУМКОВИЙ ТЕСТ З ДИСЦИПЛІНИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

Наприкінці семестру для самооцінки рівня вивчення навчального матеріалу дисципліни студентам рекомендується самостійно пройти тестування за підсумковим тестом з дисципліни, який наведено далі.

Підсумковий тест з дисципліни для самоконтролю містить 20 тестових запитань. На кожне тестове запитання пропонується 4 варіанти відповідей, позначених латинськими літерами А, В, С, D, тільки одна з яких є вірною.

Приклад:

1. Яка стратегія зовнішньої політики найчастіше використовується країнами, що розвиваються?

- A. Ізоляціонізм;
- B. Балансування між великими державами;
- C. Гегемонія;
- D. Повна відмова від міжнародної співпраці.

Вірна відповідь: B

Серед запропонованих варіантів відповідей за окремими запитаннями може зустрічатися відповідь «усі відповіді є вірними». Така відповідь буде єдиною вірною відповіддю за цим запитанням, якщо всі три вищенаведені відповіді за цим запитанням є, на Ваш погляд, вірними.

Приклад:

1. Які з наведених факторів впливають на формування зовнішньополітичної доктрини держави?

- A. Геополітичне положення;
- B. Економічний потенціал;
- C. Ідеологічні засади державної влади;
- D. Усі відповіді є вірними.

Вірна відповідь: D

Максимальна кількість балів, які можна отримати за підсумковим тестом з дисципліни для самоконтролю, дорівнює 40 балам (тобто за кожну вірну відповідь нараховується 2 бали).

Рекомендований час для тестування – 40 хвилин.

Критеріями оцінювання за підсумковим тестом з дисципліни для самоконтролю є наступне: загальна кількість балів, отримана студентом, переводиться у дворівневу шкалу оцінювання наступним чином:

- 50-100 балів – зараховано;
- 1-49 балів – не зараховано.

Підсумковий тест з дисципліни для самоконтролю

1. Яке визначення найкраще описує міжнародні відносини?

- A. Взаємодія між державами та недержавними акторами на міжнародній арені;
- B. Внутрішньополітичні процеси держави;
- C. Взаємодія між громадянами різних країн у культурній сфері;
- D. Всі відповіді правильні.

2. Яка основна характеристика міжнародних відносин як суспільного явища?

- A. Вони є статичними та незмінними;
- B. Вони динамічні та еволюціонують у часі;
- C. Вони повністю контролюються однією наддержавою;
- D. Вони існують лише між державами.

3. Яка з теорій міжнародних відносин акцентує увагу на анархічному характері міжнародної системи?

- A. Лібералізм;
- B. Марксизм;
- C. Реалізм;
- D. Конструктивізм.

4. Яка з нижченаведених концепцій є основною в теорії лібералізму?

- A. Прагнення до гегемонії;
- B. Взаємозалежність та міжнародна співпраця;
- C. Домінування військової сили;
- D. Політичний ізоляціонізм.

5. Який термін описує стан міжнародної системи, коли кілька держав мають приблизно рівний вплив?

- A. Біполярність;
- B. Уніполярність;
- C. Мультиполярність;
- D. Гегемонія.

6. Який фактор є визначальним у сучасній міжнародній системі?

- A. Тільки військова міць держави;
- B. Тільки економічний потенціал держави;
- C. Поєднання економічної, військової та дипломатичної сили;

D. Вплив соціальних мереж.

7. Який із наведених акторів не є державним у міжнародних відносинах?

- A. Європейський Союз;
- B. НАТО;
- C. Amnesty International;
- D. Китай.

8. Що з наведеного є основною характеристикою суверенної держави як суб'єкта міжнародних відносин?

- A. Монополія на законодавство в межах своєї території;
- B. Підпорядкування міжнародним корпораціям;
- C. Відсутність зовнішньої політики;
- D. Обмежені можливості участі в міжнародних організаціях.

9. Що таке глобалізація?

- A. Розширення міжнародних зв'язків у різних сферах;
- B. Політика економічної ізоляції;
- C. Сукупність внутрішньодержавних процесів;
- D. Відмова від міжнародного співробітництва.

10. Який процес є протилежним до глобалізації?

- A. Інтеграція;
- B. Регіоналізація;
- C. Деглобалізація;
- D. Кооперація.

11. Що є основною метою зовнішньої політики держави?

- A. Розширення території;
- B. Захист національних інтересів на міжнародній арені;
- C. Виключно дипломатичні контакти;
- D. Контроль міжнародних організацій.

12. Який фактор найбільше впливає на зовнішню політику держави?

- A. Географічне розташування;
- B. Економічний потенціал;
- C. Політичний устрій;

D. Всі відповіді вірні.

13. Яка країна має політику «м'якої сили» як ключову в зовнішній політиці?

- A. Китай;
- B. США;
- C. Франція;
- D. Канада.

14. Який регіон є стратегічним пріоритетом для сучасної зовнішньої політики США?

- A. Європа;
- B. Латинська Америка;
- C. Індо-Тихоокеанський регіон;
- D. Африка.

15. Яка форма правління найбільше впливає на демократичний характер зовнішньої політики?

- A. Автократія;
- B. Диктатура;
- C. Демократія;
- D. Теократія.

16. Що не належить до чинників зовнішньої політики?

- A. Кліматичні умови;
- B. Геополітичне положення;
- C. Політична стабільність;
- D. Економічний рівень.

17. Яка міжнародна організація була створена для забезпечення миру після Другої світової війни?

- A. НАТО;
- B. ООН;
- C. ЄС;
- D. СОТ.

18. Яка структура є основним органом ухвалення рішень в ООН?

- A. Генеральна Асамблея;
- B. Радбез ООН;

- C. Економічна рада;
- D. Міжнародний суд.

19. Який напрям є пріоритетним у зовнішній політиці України?

- A. Євроінтеграція;
- B. Співпраця з країнами Африки;
- C. Ізоляціонізм;
- D. Союз із Китаєм.

20. Яка організація є ключовим партнером України у сфері безпеки?

- A. ООН;
- B. НАТО;
- C. ОПЕК;
- D. ЄС.

8.АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

Заходи, спрямовані на дотримання академічної доброчесності для здобувачів освіти:

1. Самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей).

2. Посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей.

3. Дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права.

4. Надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

9. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Булик М., Гаврилова Н. Міжнародні відносини та зовнішня політика Китаю в історичній ретроспективі: навчальний посібник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2021. 234 с.
2. Воррен А. Коен. Така ж держава, як усі інші. Стисла історія міжнародних відносин США. Київ: Ніка-Центр, 2023. 296 с.
3. Гільченко О.Л. Зовнішня політика країн Європи: навч. посібник. Ч. 1 / О.Л. Гільченко, М.А. Светлакова, М. В. Булик. Маріуполь: МДУ, 2021. 156 с.
4. Дорош Л.О., Івасечко О.Я., Турчин Я.Б. Зовнішня політика України: навчальний посібник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2021. 348 с.
5. Єремєєва І.А. Теорія міжнародних відносин: підручник. Дніпро: ДДУВС, 2023. 140 с.
6. Зовнішня політика і дипломатія країн Азії та Африки: навчально-методичний посібник / упоряд. В.В. Глебов. Одеса: Екологія, 2024. 112 с.
7. Зовнішня політика України: опорний конспект лекцій / Укладачі: Палінчак М.М., Бокоч В.М., Дір І.Ю., Савка В.Я., Стебляк Д.М., Лешанич М.М. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2022. 80 с.
8. Зовнішня політика України в контексті геополітичних процесів. *Центр Разумкова*. Київ, 2024. 20 с. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2024/02/29/2024-ПАКТ-5.pdf>
9. Коваль І. М. Зовнішня політика США після Другої світової війни: навч.-метод. посіб. / І.М. Коваль, Ю.І. Майстренко; Одес. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова. Одеса: Астропринт, 2021. 96 с.
10. Коваль І. М. Світова політика та міжнародні відносини ХХ–ХХІ століть: навчально-методичний посібник / І. М. Коваль, Ю. І. Майстренко; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса: Астропринт, 2021. 120 с.
11. Корсунський С. Зовнішня політика в епоху трансформацій. Як не залишитись на узбіччі історії. Київ: Віват, 2020. 256 с.
12. Кривдіна І.Б., Оборський Г.О., Чістякова І.М. Міжнародні відносини. Київ: Каравела, 2023. 178 с.
13. Лісовський П.М., Лісовська Ю.П. Теорія міжнародних відносин: навчальний посібник. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2022. 176 с.
14. Міжнародні економічні відносини та світова політика. Частина 1: Навчальний посібник / Лютак О.М., Баула О.В., Галазюк Н.М., Зелінська О.М., Корольчук Л.В., Кравчук П.Я., Урбан О.А., Полянська Т.О. Луцьк: СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2022. 324 с.
15. Стрільчук Л. Становлення та розвиток співробітництва України з

країнами Вишеградської групи. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2021. 252 с.

16. Теорія міжнародних відносин: підручник / за ред. М. П. Требіна; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2022. 472 с.

17. Bukovansky M., Keene E., Smit C.R., Spanu M. The Oxford Handbook of History and International Relations. London, 2023 768 p

18. Fawcett L. International relations of the Middle East. Oxford: University Press, 2023. 440 p.

19. Hill C., Smith M., Vanhoonacker S. International Relations and the European Union. Oxford: University Press, 2023. 600 p.

20. Keukeleire S., Delreux T. Foreign Policy of the European Union. London: Publishing PLC, 2022. 480 p.

Корисні посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Науковий журнал «Acta de Historia&Politica: Saeculum XXI». URL: <https://ahpsxxi.org/index.php/journal/issue/archive>

2. Науковий журнал «Актуальні проблеми міжнародних відносин». URL: <http://apir.iir.edu.ua/index.php/apmv/issue/view/244>

3. Науковий журнал «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». URL: <https://relint.vnu.edu.ua/index.php/relint/index>

4. Науковий журнал «Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти». URL: <http://international-relations.knukim.edu.ua/>

5. Науковий журнал «Міжнародні та політичні дослідження». URL: <http://heraldiss.onu.edu.ua/issue/archive>

6. Науковий журнал «Національна безпека і оборона». URL: <https://razumkov.org.ua/vydannia/zhurnal-natsionalna-bezpeka-i-oborona>

Електронне навчальне видання комбінованого використання
Можна використовувати в локальному та мережному режимі

Пересипкіна Ірина Валентинівна

**СУЧАСНІ МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ
ТА ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА**

Методичні рекомендації
до семінарських занять і самостійної роботи для здобувачів вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії» освітньо-професійної програми
«Міжнародні відносини»

В авторській редакції

Підписано до розміщення 23.04.2025. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 0,94. Обсяг 0,474 Мб. Зам. № 168/25.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.2009
Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна